

VOJENSKO GEOGRAFICKÁ INFORMACE A ROZHODOVACÍ PROCES VELITELE

Pro úspěšné řešení cílů a úkolů pozemních operací má velký význam znalost prostoru válčiště a správné vojenskogeografické hodnocení pásma operace, jako objektivního faktoru operační a bojové situace.

Význam vojenskogeografického hodnocení pásma operace jako součásti rozhodovacího procesu a plánování operací zvyšují i dokumenty velení armády pro přípravu pozemních vojsk.

Jedním z hlavních úkolů vojenské geografie je poskytovat veliteli a štábu dostatek informací o terénních, komunikačních, vojenskoeconomických a dalších podmínkách pásma operace z hlediska jejich vlivu na použití a bojovou činnost vojsk, práci štábů a zabezpečení operace. Bez důsledného vyhodnocení vojenskogeografických podmínek pásma operace nemůžeme na žádném operačním stupni přijmout reálné rozhodnutí a úspěšně řídit operační činnost vojsk.

Vojenská geografie jako součást vojenské vědy chápe podmínky prostoru pro vedení pozemních operací jako souhrn přírodních a společenských prvků a jevů na válčišti. Vychází z obecného hodnocení válčiště, které svými velkými rozměry vytváří v jednotlivých prostorech různorodé

a značně odlišné podmínky pro vedení pozemních operací.

Nerovnoměrné rozmístění vojenských objektů, soustředění průmyslových a politických center do určitých omezených prostorů a uclenění uskupení vojsk do jednotlivých oblastí v závislosti na jejich operačním významu, spolu s objekty operační přípravy válčiště a fyzickogeografickými podmínkami umožňují stanovit konkrétní cíle pozemních operací a určit optimální směry úderů vojsk k jejich dosažení. Pomáhá určit objekty operačního významu a vytypovat cíle pro jaderné a jiné údery. Uspadňuje volbu účinných forem a způsobů vedení operací, použití druhů vojsk i stanovení odpovídající operační sestavy.

Všestranné a reálné vyhodnocení vojenskogeografických podmínek pásma operace zvyšuje možnost přijetí optimálního rozhodnutí pro danou operaci. S přihlédnutím k jejich charakteru musí být také organizována příprava vojsk a všestranné zabezpečení operace.

Hodnocení vojenskogeografických podmínek pásma operace předpokládá:

— určit celkovou charakteristiku pásma operace a stanovit jeho význam na daném válčišti (operačním směru),

— stanovit fyzickogeografické podmínky pásma operace a jejich vliv na přípravu a vedení operace,

— zhodnotit komunikační podmínky v pásmu operace a určit možnosti jejich využití pro manévry, přesuny a zásobování vojsk,

— rozebrat vojenskoekonomické poměry v pásmu operace a stanovit možnosti jejich využití pro materiálně technické, zdravotnické a jiné zabezpečení vojsk,

— vyhodnotit vojenskopolitické poměry, osídlení, stav obyvatelstva a jeho smýšlení,

— charakterizovat stav operační přípravy území nepřítelů v pásmu operace a vyhodnotit jeho vliv na operační činnost vojsk.

Při hodnocení vojenskogeografických podmínek pásma operace neustále sledujeme dvě základní operační hlediska a to:

— jak ovlivní přípravu, operační zabezpečení a vedení operace vlastních vojsk a velení jim,

— jak mohou ovlivnit zámysl použití a bojovou činnost vojsk nepřítelů.

Vliv fyzickogeografických podmínek na vedení pozemních operací

Fyzickogeografické podmínky pásma operace jsou dány reliéfem terénu a jeho vertikální členitostí, vodstvím, půdními podmínkami, porosty a klimatickými poměry. Pro potřeby pozemních operací je důležité i hodnocení komunikačních, vojenskopolitických a vojenskoekonomických poměrů a stav operační přípravy válečnické v pásmu operace (tyto však v článku pro nedostatek místa nerozebírám).

Reliéf terénu rozděluje vojenská geografie pro potřeby hodnocení jeho operačních a taktických vlastností do základních typů charakteristických svými vlastnostmi pro jednotlivé terénní celky. Určující zde je převládající tvar reliéfu, absolutních a relativních výšek a sklonových poměrů. (Viz tabulku 1.) Určité typy terénu se liší svými vlastnostmi ovlivňujícími tempo operace, použití vojsk, ma-

Realizovat uvedenou zásadu v praxi vyžaduje nejen všestranně a důsledně hodnotit vojenskogeografickou situaci, ale také znát zásady operačního umění. Znat způsoby a formy vedení pozemních operací a bojového použití druhů vojsk. Jen tak můžeme připravit dostatek objektivních podkladů pro rozhodnutí velitele, formulovaných ve stručných operačních závěrech.

Pásmo v útočné operaci armády může v souladu s platnými normami dosahovat až 40 000 km². Je zcela přirozené, že na tak rozlehlém prostoru se budou podmínky pro vedení bojové činnosti vojsk často měnit. V jedné a téže operaci mohou vojska vést útočnou činnost za různých fyzickogeografických podmínek. V rovinatém, ale i horském terénu, v zalesněných prostorech, nebo v široce zastavěných, na sebe navazujících městských aglomeracích, v odkrytém terénu apod. Změny fyzickogeografických podmínek jednotlivých prostorů pásma operace budou navíc zvyřazeny i změnami vzniklými v důsledku bojové činnosti vojsk, po použití ZHN a změnami klimatu.

névr a operační i taktickou součinnost. Každý typ terénu má jiný vliv na snížení, nebo zvýšení účinků jaderných úderů a na ochranu vojsk, týlových zařízení a štábů před účinky ZHN.

Převažující typ terénu svými vlastnostmi ovlivní přesuny vojsk, zasazování druhých sledů a záloh. Odrazí se i na celkové spotřebě pohonných hmot a ovlivní i celý systém zásobování. Bude hrát významnou roli při výběru prostorů pro rozmístění vojsk. Ovlivní výběr obranných čar a stanovení hloubek a šířek jednotlivých prvků obrany. V neposlední řadě bude i jedním z určujících prvků pro stanovení bojových úkolů podřízeným. Značnou měrou ovlivní použití letectva, prostředků PVO, radioelektronického boje a celý systém spojení.

Vodstvo ve spojení s terénem představuje značnou překážku pro pohyb vojsk.

Tabulka 1

Dělení terénu podle jeho členitosti

Terén	Charakteristika povrchu	Výškové rozdíly	Převládající sklon svahů
Nečlenitý (rovinatý)	Rovný, jen málo zvlněný	do 50 m	2—3°
Málo členitý (zvlněný)	Zvlněný, s oblémy terénními tvary, mírné svahy	do 100 m	až 5°
Členitý (kopcovitý)	Příkřejší svahy kopců a kup, hlubší údolí	do 500 m	5—10°
Velmi členitý (horský)	Mohutné horské hřbety, prudké srázy, hluboká, mnohá úzká údolí	okolo 1000 m	nad 10°

Tabulka 2

Dělení vodních toků

Řeka rozměrů	Šířka	Hloubka	Mohou mít proud toku v m/sec ⁻¹
Malých	do 60 m	do 2 m	slabý (do 0,5)
Středních	60—150 m	1—3 m	střední (0,5—1,0)
Velkých	nad 150 m	2—8 m	bystrý (1,0—2,0) prudký (nad 2,0)

Všeobecně se má za to, že účinnost vodních toků jako překážek se s rozvojem bojové techniky a přepravních prostředků snížila. Domnívám se, že to je nepřesné hodnocení, protože s růstem množství vodních děl a zařízení na řekách úměrně roste i jejich překážkovitost, alespoň v některých poměrně dlouhých úsecích.

Vojenská geografie člení řeky pro potřeby jejich rychlého vyhodnocení do tří velikostních skupin, s přihlédnutím k šířce a hloubce jejich toku (viz tabulku 2).

Ze stojatých vod mají na vedení pozemních operací největší vliv jezera a rybníky o ploše nad 10 km² a prostory s vysokou koncentrací jezer a rybníků, nebo prostory bažin a rašeliníšť s málo únosnou půdou.

Půdní podmínky charakterem svrchních pokryvných vrstev a výše hladiny spodních vod výrazně ovlivní zemní práce a použití ženijní techniky. Ve velmi tvrdé a

tvrdé půdy zvyšují účinky dělostřelecké palby a minových zátarasů na živou sílu. Sypké, propustné půdy ovlivňují účinky ZHN, umožňují zamoření vodních zdrojů částicemi radioaktivního spadu a bojovými otravnými látkami.

Součástí hodnocení půdních podmínek je vyhodnocení podzemních prostorů. Umožňují úkryt vojsk, míst velení, týlů, zdravotnických zařízení a materiálu. Mají význam i jako úkryty pro civilní obyvatelstvo.

Porosty se hodnotí podle jejich charakteristických vlastností. Určující je převažující druh, výška a hustota kmenů, rozlehlost porostů, přístupnost a průjezdnost lesních masívů. Porosty ovlivní zvláštní manévr, rozmístění a maskování vojsk. Značně zvyšují účinky zápalných prostředků. Mají význam i jako zásobárny stavebního materiálu z místních zdrojů.

Vedle porostů se jako součást pokrytosti

terénu hodnotí zastavěné prostory. Po narušení zvyšují překážkovitost terénu, mohou ztížit přesuny a zásobování vojsk. Využívají se jako výhodné obranné čáry. Účelně mohou být použity i pro ukrytí míst velení.

Klimatické podmínky se mohou v průběhu operace i několikrát změnit. Jejich změny mohou být i uměle vyvolány v rámci tzv. „Meteorologické války“ zaměřené na působení změn atmosférických podmínek. To dokázaly pokusy v průběhu bojů ve Vietnamu, jejichž výsledkem byly uměle vyvolané deště s následnými povodněmi a záplavami.

Nadměrné dešťové srážky snižují a mnohdy mohou i znemožnit průchodovost terénu. Působí na účinnost zápalných prostředků. Vedou k poruchám spojení. Vysoká vzdušná vlhkost způsobuje rychlou korozi kovových materiálů a rychlejší znehodnocování proviantu.

Požadavky velitelů a štábů na vojenskogeografickou informaci

Vojenskogeografická informace je pracovním informačním dokumentem na stupni operačního svazu. Charakterizuje podmínky pásma operace, nebo zájmových prostorů a jejich vliv na přípravu a vedení operace. Je účelovým, informačním materiálem a má proto časově omezenou platnost.

V závislosti na požadavcích velitele (NŠ) a operační situaci může mít vojenskogeografická informace různý obsah i formu. Podle obsahu může být všeobecná nebo speciální. Podle formy může být textová (slovní), grafická, nebo kombinovaná. Přitom informace i podle obsahu i podle formy může být podrobná nebo stručná.

Zvláštní formou bude vojenskogeografická informace jako informace o změnách, které nastanou (nastaly) v důsledku bojové činnosti vojsk (po jaderných úderech, zamoření terénu, destrukce objektů apod.).

Na zpracování vojenskogeografické informace nebude vždy dostatek času. Proto volba jejího obsahu a formy bude záviset na úkolu, konkrétní situaci, požadavcích velitele a času, který má k dispozici. Me-

Mlhy a nízká oblačnost znesnadňují činnost letectva, omezují dosah některých radioelektronických prostředků a mají vliv na vedení přímých palb. Zvyšují však účinnost maskování a usnadňují překvapení nepříteli.

Fyzickogeografické podmínky vždycky ovlivňovaly vedení bojové činnosti. Se vzrůstající technizací a motorizací armád však jejich význam roste. Jsou jedním z důležitých částí vojenskogeografického hodnocení pásma operace. Jejich objektivní hodnocení umožňuje stanovit charakter a zvláštnosti jednotlivých prostorů a na základě toho přijmout odpovídající opatření k zeslabení jejich vlivu na vedení a průběh operace. Úměrně s růstem jejich vlivu na vedení pozemních operací rostou i požadavky velitelů a štábů na kvalitu, objektivnost a využitelnost vojenskogeografických informací při rozhodovacím procesu.

Metodologický postup zpracování informace musí být sladěn se zámyslem velitele a činností vojsk co do cílů, místa a doby plnění postupných úkolů plánované operace. Postupně může být obsah vojenskogeografické informace doplňován.

Vojenskogeografická informace, jako účelový informační materiál, musí být konkrétní, stručná, jasná a přehledná. Založena na ověřených podkladech. Příliš podrobná informace s velkým množstvím nepodstatných údajů ztěžuje hodnocení hlavních ukazatelů a bere velitelům drahocenný čas. Proto je nutné nejdříve hodnotit ty vojenskogeografické faktory, na nichž především závisí úspěch jednotlivých fází operace. Jako první uvádíme jen ty údaje, které jsou nezbytné pro přijetí rozhodnutí a pro zplánování. Vyhýbáme se neurčitým formulacím a maximální pozornost věnujeme přijetí operačních závěrů, které vyplývají z vojenskogeografického vyhodnocení pásma operace.

Závažnost vojenskogeografické informace a její vliv na rozhodovací proces vy-

žaduje úzkou součinnost náčelníka topografické služby s oddělením štábu i jednotlivými odborníky. To bude nutné zejména u:

- operačního oddělení z hlediska manévru a plnění jednotlivých úkolů přípravy a vedení operace,

- zpravodajského oddělení v otázkách vyhodnocení údajů o stavu operační přípravy prostoru a k využití výsledků průzkumu o změnách terénu,

- oddělení speciální propagandy v otázkách změn vojenskopolitických poměrů, nálad a činnosti obyvatelstva,

- s orgány týlu v problematice hodnocení podmínek materiálního a zdravotnického zabezpečení vojsk a změnách, popř. požadavcích na dopravu a zásobování, ženijního oddělení o stavu zatarašování, podmínkách překonávání vodních toků a požadavcích na zabezpečení pohybu vojsk.

Dále je třeba spolupracovat se spojovací oddělením, s orgány povětrnostní služby, chemickým oddělením a dalšími.

Jak jsem již uvedl, obsah i forma vojenskogeografické informace může být různá. Můžeme však stanovit její obsahovou strukturu [základní]. Tuto můžeme podle potřeby doplňovat, nebo zkrátit a vyhodnotit jen ty prvky, které jsou jako podklad pro rozhodnutí velitele nezbytné.

Základní obsahová struktura vojenskogeografické informace může zahrnovat:

- celkovou charakteristiku pásma operace a jeho operační význam,

- zvláštnosti fyzickogeografických podmínek a jejich vliv na vedení operace,

- závěry a vyhodnocení komunikačních podmínek pásma operace,

- celkové operační závěry.

V článku jsem nemohl rozebrat všechny prvky vojenskogeografického hodnocení pásma pozemní operace a jejich vlivu na bojovou činnost vojsk. Chtěl jsem jen upozornit na význam jejich studia již v míru. Pojetí významu, obsahu a formy vojenskogeografické informace se pod vlivem vědeckotechnického a vojenského pokroku mění a vojenskogeografická informace se stává jednou z důležitých součástí rozhodovacího procesu velitele, zejména na vyšších stupních velení.

Některé součásti vojenskogeografických podmínek mohou zahrnovat i jiné funkcionáře štábu (NPO, NT-ZV, ZN apod.) do svých informačních zpráv. Přesto platí zásada, že náčelník topografické skupiny (oddělení) musí účelně a všestranně rozebrat všechny vojenskogeografické faktory pásma operace, i když je velitel v návrzích nevyžaduje. V rámci operační součinnosti je povinen na vyžádání poskytnout získané údaje i ostatním funkcionářům oddělení štábu, popř. podřízeným stupňům velení.

Nejdůležitější a současně nejsložitější částí vojenskogeografické informace jsou celkové závěry. Při jejich zpracování vycházíme nejen ze znalostí všech součástí vojenské geografie, ale i ze znalostí zásad operačního umění a taktiky. Svým obsahem a zaměřením mají celkové závěry kromě jiného napomáhat veliteli při stanovení:

- nejvýhodnějších směrů operační a taktické činnosti vojsk, jejich kapacity a podmínek,

- prostorů, objektů a zařízení, na jejichž ovládnutí (vyřazení) bude záviset úspěch operace,

- vhodných směrů pro soustředění hlavního úsilí vojsk a výhodných terénních čar — prostorů pro obranu,

- možných pásem zaplavení, zatarašení, požárů a podmínek pro jejich překonání,

- opatření k zesílení ochrany proti ZHN, maskování, zásobování vojsk vodou a materiálem z místních zdrojů,

- podmínek pro přesuny, manévry a zásobování vojsk, určení účelových komunikací a zranitelných míst na nich.